

OLIV TA'LIMNI BOSHQARISH KASB-HUNAR TA'LIMI TIZIMINI ISLOH QILISH VOSITASI SIFATIDA

Nodirbek Oybek o'g'li Murodov

Nizomiy nomidagi TDPU magstranti

ANNOTATSIYA

Ta'lim tamoyillari doimo ta'lim jarayonining ob'ektiv qonuniyatlari va o'rganishdagi maqsadlar o'rtasidagi munosabatni aks ettiradi. Boshqacha aytganda, bu o'rganilgan qonun va qonuniyatlarning, ta'limning maqsadlari, mohiyati, mazmuni, tuzilishi haqidagi bilimlarning uslubiy ifodasi bo'lib, ulardan pedagogik amaliyotning tartibga solish normalari sifatida foydalanishga imkon beradigan shaklda ifodalanadi. Zamonaviy didaktikada ta'lim tamoyillari pedagogik faoliyatga va umuman ta'lim jarayoniga rahbarlik qiluvchi tavsiyalar sifatida, ta'lim jarayonining qonuniyatlarini hisobga olgan holda pedagogik maqsadlarga erishish yo'llari sifatida qaraladi. Mazkur maqolada ta'lim tizimining shu kabi islohotlari yoritildi.

Kalit so'zlar: Oliy ta'lim, modernizatsiya, pedagogika, professional, kasb-hunar, axborotlashtirish, innovatsiyalar, intellektual, texnologiya.

KIRISH

Oliy o'quv yurtida ta'lim - bu o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi maqsadli, oldindan tuzilgan aloqa bo'lib, uning davomida talabalarni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirish amalga oshiriladi, inson tajribasining ayrim tomonlari, bilish va kasbiy faoliyat tajribasi o'zlashtiriladi. Demak, ta'limni o'quvchi va o'qituvchining o'quv maqsadlariga erishish, o'quv rejalari va dasturlarida ko'rsatilgan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga qaratilgan birgalikdagi faoliyati deb ta'riflash mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O'rganish har doim ikki tomonlama jarayon bo'lib, yuqorida aytib o'tilganidek, o'qitish va o'rganishdan iborat bo'lib, pedagogik jarayon ishtirokchilarining har birining faoliyatini tavsiflaydi. Hozirgi vaqtda kasb-hunar ta'limi barqaror va izchil ravishda yangi sifat holatiga o'tmoqda. So'nggi yillarda oliy ta'lim hayotidagi ko'plab muhim voqealar yangi, allaqachon uchinchi avlod ta'lim standartlarini ishlab chiqish va joriy etish bilan bog'liq. Oliy ta'limni modernizatsiya qilishning yangi vazifalari kelib chiqadi va ular asosida hal etilmoqda. Insonparvarlashtirish va

axborotlashtirish, talabalarning oliy pedagogik ta'lim darajasidan qat'i nazar bakalavriat yoki magistratura bo'lsin intellektual rivojlanishning yuqori darajasiga o'tish ilgari surilmoqda. Odamlarning ko'p madaniyatli va tez o'zgaruvchan dunyoda yashash qobiliyati ko'p jihatdan ta'limga bog'liq bo'lib, bu ko'p jihatdan o'qituvchining kasbiy malakasi va uning pedagogik faoliyatining sifati bilan belgilanadi. O'qituvchi jamiyat arbobiga aylanadi, jamiyatdagi o'zgarishlarda bilvosita ishtirok etadi. Shuning uchun ham oxirgi paytlarda o'qituvchining o'rnini haqida ko'p gapirilmoqda. Jamiyatda o'qituvchilik kasbining faol noroziligi cho'qqisi o'tdi. Buni pedagogika oliy o'quv yurtlariga o'qishga kirish uchun juda yuqori raqobat ham tasdiqlaydi. O'qituvchi eng muhim kasblardan biri, uning "qo'lida" eng qimmatli xazina – bolalar, ularning ongi va qalbi ekanligini anglab yetadi.

Oliy ta'lim islohotining (modernizatsiyasining) eng muhim maqsadi shaxs manfaatlarining ustuvorligini izchil ta'minlash, butun ta'lim tizimini insonparvarlashtirishga aylandi va yetakchi yo'nalishlar ta'lim sohasidagi islohotlar, davlat siyosati tamoyillari, ko'rinib turibdiki, ushbu ustuvor vazifani amalga oshirish bilan bog'liq. Oliy ta'lim tizimida yangi ta'lim texnologiyalari, innovatsiyalar paydo bo'ldi va ular asosida talabalar o'rtasida kompetentsiyalar to'plamini shakllantirishga qaratilgan yangi o'quv dasturlari va qo'llanmalar paydo bo'ldi. Zamonaviy o'qituvchi esa bu barcha yangiliklarni qabul qilishga tayyor bo'lishi, maxsus (predmetli) ta'lim mazmunidagi o'zgarishlarni ijodiy qayta ko'rib chiqish va ularni pedagogik faoliyatda qo'llash, pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha bilim va ko'nikmalarni doimiy ravishda oshirib borishga tayyor bo'lishi kerak. Bularning barchasi va yana ko'p narsalar bakalavriat va pedagogika magistraturani tayyorlashning mazmuni va texnologiyasiga jiddiy o'zgarishlar kiritishni taqozo etdi. Oliy pedagogik ta'lim bosqichli kadrlar tayyorlash tizimiga faol o'tmoqda. Magistrdan o'z fanini mukammal bilishi, uslubiy, pedagogik va psixologik ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi talab etiladi. Zamonaviy usta o'qituvchi axborot resurslari: an'anaviy va elektron kutubxonalar, shuningdek, Internet bilan ishlash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Bundan tashqari, u yuqori uslubiy madaniyatga ega bo'lishi, o'quvchilarining ta'lim kelajagini bashorat qila olishi va shu prognozga asoslanib, ularni o'rganishning hozirgi jarayonini loyihalashi kerak. Kasbiy fazilatlariga qo'shimcha ravishda, usta bilimdon odam bo'lishi kerak, qiziqishlari keng, tillarni bilishi kerak - shunda u o'z shogirdlari uchun qiziqarli bo'ladi va oxir-oqibat o'zi ham muvaffaqiyatga erishadi. Intensiv o'zgaruvchan raqobat muhitida to'liq huquqli yashash uchun zamonaviy odam tobora ko'proq izlanish xulq-

atvorini namoyon qilishi kerak. Ilmiy-tadqiqot faoliyatini faollashtirish muammosi maktab ta'limi amaliyotida tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Ushbu jarayonning muvaffaqiyati ko'p jihatdan pedagogik faoliyatning samaradorligiga bog'liq bo'lib, uni faqat o'qituvchi-ustoz va to'liq hajmda - professional o'qituvchi amalga oshirishi mumkin. Va shuning uchun zamonaviy maktab nafaqat fan o'qituvchisiga, balki tadqiqotchi o'qituvchiga - o'qituvchining yangi sifatiga muhtoj. Zamonamizning shiddatli harakati o'qituvchi-tadqiqotchilardan o'zlari o'qitadigan fanni ilmiy rivojlantirishning barcha asosiy yo'nalishlari bo'yicha aniq yo'nalishga ega bo'lishni tobora ko'proq talab qilmoqda. Busiz o'qituvchi zamonaviy ilmiy hayot oqimidan chiqib ketishi mumkin. Ilgari fanning qirg'oq belgilari va uning amaliy qo'llanilishi ko'rinib turganda kompassiz o'quv kemasini boshqarish mumkin edi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Fan cheksiz ummonga aylanib borayotgan hozirgi davrda maktab o'qituvchisidan o'quv jarayonini tashkil etish va olib borishning nazariy yo'nalishini aniq asoslab berish talab etiladi va buni o'qituvchi fan metodologiyasini, o'z predmeti nazariyasini chuqur o'rganmasdan turib tasavvur qilib bo'lmaydi. Shunday qilib, maishiy an'analarimizda ta'lim-tarbiya azaldan ikki qirrali jarayon - ta'lim va tarbiya sifatida tushunilgan. Ma'lumki, axloqiy asosga ega bo'lmagan bilim jinnining qo'lidagi qilichdir. Shu bois bo'lajak o'qituvchilarning ta'lim-tarbiya muammolarini hal etishga tayyorligini shakllantirishga universitetda kadrlar tayyorlash kabi jiddiy e'tibor berilishi kerak. Hozir jamiyatdagi ma'naviy-axloqiy muhit qanchalik muhim ekanini bilamiz. Ta'lim (maktab va universitet) yoki boshqacha qilib aytganda, odamlarning bilim olishi axloqiy jihatdan sog'lom jamiyatni rivojlantirishning asosiy omilidir. Shuni unutmashimiz kerakki, maktab mamlakatimizning barcha fuqarolariga hayot saboqlari o'qitiladigan kam sonli ijtimoiy muassasalardan biridir. Haqiqatan ham bebaho o'qituvchi fan va texnika, pedagogika va psixologiyaning ko'plab sohalarida malakali, insonparvarlik va talabchanlikni o'zida uyg'unlashtira oladigan, izlanuvchan va izlanuvchan tadqiqotchi zehniga, yuksak madaniyatga va albatta o'z faniga mehr-muhabbat va mahoratga ega. Bu fazilatlarining uyg'unligi o'qituvchining asosiy vazifasini bajarishga yordam beradi. Bizningcha, fundamental ta'lim tamoyillarini hayotga tatbiq etuvchi, kuchli ilmiy maktablar, aspirantura va doktoranturaga ega, innovatsion faoliyat bilan faol shug'ullanuvchi oliy o'quv yurtlari (shu jumladan, pedagogik universitetlar) gina o'qituvchini maktabning barcha bosqichlari

uchun shaxs sifatida tayyorlay oladi. Agar 21-asrning yangi maktabi haqida jiddiy gapiradigan bo'lsak, biz o'qituvchilar ta'limining fundamental ilmiy tarkibiy qismi rolini pasaytirishga urinishlarga qo'shila olmaymiz. Universitetda pedagogika fanini faqat pedagogik qo'llanmalar ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish bilan almashtirib bo'lmaydi. Yuqorida aytilganlarning barchasi bugungi kunda kasbiy pedagogik va klassik universitet ta'limining o'qituvchilar tayyorlashda amalga oshirilayotgan integratsiya jarayonlarining adolatliligini ta'kidlaydi. Bu fikrni dunyoning deyarli barcha universitetlari (milliy, federal) professor-o'qituvchilarni tayyorlashda yetakchi bo'g'inga aylanganligi ham tasdiqlaydi. So'nggi o'n yilliklarda ko'plab mamlakatlarning ta'lim siyosatida (G'arbiy, Sharqiy, bunday tizim dastlab mavjud bo'lgan davlatlar bundan mustasno) yuqori pedagogika maktablarini universitetlarga qo'shilish tendentsiyasi kuzatildi. Klassik universitet nafaqat ilmiy-tadqiqot va ta'lim funksiyalarini bajarishi, balki innovatsion rivojlanish agenti va yangi kadrlar shakllanishi uchun asos bo'lganligi sababli, u maktabni tayyorlashga qodir zamonaviy o'qituvchini tayyorlashga g'amxo'rlik qilishi kerak. Innovatsion oliy o'quv yurtlarida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashning asosi, eng avvalo, ularning universitetning yirik olimlari, muayyan fanning yetuk namoyandalari bilan mashg'ulotlarda oladigan fundamental bilimlaridir. Bundan kelib chiqadiki, universitetning o'zi maktabda matematik (filologik va hokazo) ta'limni o'z devorlari ichida yangi sifatdagi professor-o'qituvchilarni tayyorlash orqali qo'llab-quvvatlashi kerak. Bu universitetda tayyorlangan magistr o'qituvchilar tomonidan tayyorlangan o'rta maktab bitiruvchilariga universitet fanlari talablaridagi keskin o'zgarishlarga nisbatan oson moslashish imkonini beradi. Olim, oliy o'quv yurti o'qituvchisi uchun talaba, bo'lajak o'qituvchi, bakalavr va magistrga yordam berish, uni ochish, tushunish va o'rganish, u bilan birga sirli hayotga kelganini boshdan kechirish istagini yo'qotmaslik muhim. Bilimlar ibodatxonasi - universitet. Agar oddiy shox 2-3 oy davomida tuz konlarida qolsa, u kristallar bilan qoplanadi va bu yorqin mo'jizada hech kim avvalgi shoxni tanimaydi. Xuddi shu narsa bo'lajak o'qituvchining shakllanishida sodir bo'ladi, u kristallar kabi, ming mukammallik (kompetentsiya) bilan "bezatilgan". Shu ma'noda kuchli va qudratli universitet bitiruvchilari (pedagogik-psixologik ta'lim yo'nalishlari bo'yicha bakalavrlar va magistrlar) XXI asr maktabining barcha bosqichlarida, shu jumladan alohida fanlarni chuqur o'rganadigan maktablarda, ixtisoslashtirilgan maktablarda ishlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

XULOSA

Shunday qilib, muayyan ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda ta'lim jarayonini ijodiy tashkil eta oladigan, axborot sohasida tezkorlik bilan harakatlana oladigan, mustaqil ravishda takomillashib, rivojlana oladigan malakali pedagog kadrlarga ob'ektiv ehtiyoj seziladi. O'qituvchilik kasbiga rasmiy mansublik emas, balki kasbiy pedagogik kompetentsiya, ya'ni o'qituvchining kasbiy faoliyatning ko'p qirrali kompetentsiya talablariga muvofiqligi birinchi o'ringa chiqadi. Shu munosabat bilan, kasbiy malakali o'qituvchilarni tayyorlashning keskin muammosi mavjud bo'lib, ularning shakllanishi butun o'quv jarayoni davomida - maktabda, universitetda davom etadi. Zamonaviy oliy ta'limning murakkab va o'ziga xos ta'lim jarayoni uchun uning tarkibiy qismlarining tarixiy, falsafiy, ilmiy-uslubiy aloqalari va munosabatlarini aks ettiruvchi o'rganish nazariyasi kerak. Bunday nazariya mantiqiy asos va harakatga yo'l-yo'riq sifatida zarur, pedagogik texnologiyalar - izchil harakatning oqilona usullarini rivojlantirish ko'rsatkichi sifatida oliy ta'lim faoliyatini kompetensiyaga asoslangan yondashuvni amalga oshirishning zamonaviy muammolarini hal qilishga yo'naltirish imkonini beradi.

REFERENCES

1. Adolf V.A. Zamonaviy o'qituvchining kasbiy malakasi: Monografiya / Krasnoyarsk davlat un-t. Krasnoyarsk, 1998. - P.118.
2. Andreev V.I. Oliy maktab pedagogikasi. Innovatsion prognostika kursi: darslik. nafaqa, 2008. - 500 b.
3. Baranova NA Universitet ta'limi: fanlararo o'zaro ta'sir qilish imkoniyatlari // O'zgaruvchan Rossiyada ta'limni o'zgartirish: nazariyalar, amaliyotlar, institutlar, texnologiyalar. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari (Moskva, 2012 yil 15-17 oktyabr). M.: NOU "Pedagogik tadqiqotlar", 2012. 240 b.
4. Bolotov V.A., Serikov V.V. Kompetentsiya modeli: g'oyadan ta'lim dasturiga // Pedagogika. 2003 yil. № 10.
5. Verbitskiy A.A., Larionova O.G. Ta'limda shaxsiy va malakali yondashuvlar. Integratsiya muammolari. M., Logos, 2009 yil.
6. Zagvyazinskiy V.I., Ataxanov R. Psixologik-pedagogik tadqiqot metodologiyasi va usullari: darslik. talabalar uchun nafaqa. yuqoriroq darslik muassasalar. - M.: Ed. "Akademiya" markazi, 2001. - 208 b.
7. Zeer E.F., Pavlova A.M., Symanyuk E.E. Modernizatsiya kasbiy ta'lim: kompetensiyaga asoslangan yondashuv. - M., 2005 yil.
8. Raxmanova, M.K. Qadimgi Markaziy Osiyo ma'naviy-madaniy merosining yoshlarni ma'naviy tarbiyalashdagi o'rni. "Globalashuv sharoitida vatanparvarlik tarbiyasining ma'naviy-

ma'rifiy texnologiyalari” Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi, T., 2019 y.

9. Ta'lim sohasidagi vakolatlar: dizayn tajribasi Ilmiy maqolalar to'plami. \Xutorskiy tomonidan tahrirlangan // "Eidos" internet jurnali. – 2002 www.eidos.ru).

10. Oliy ta'lim pedagogikasi va psixologiyasi: Darslik. - Rostov n / D: Feniks, 2002. - 544 p.

11. Samarova, S. Ijodkorlikni oshirishning universal usuli sifatida shaxsning ijodiy qarashlarini shakllantirish. T., 2018 yil.

